

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ A FACULTĂȚII DE LITERE

TEZĂ DE DOCTORAT
REZUMAT

COORDONATOR:

PROF. UNIV. DR. P. GH. BÂRLEA

DOCTORAND:

MIHAELA (VĂDUVA) STAN

CONSTANȚA

2009

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ A FACULTĂȚII DE LITERE

**TRADUCERI ROMÂNEȘTI DIN TEXTELE GERMANE CU
CARACTER PRACTIC-APLICATIV ÎN EPOCA LUMINILOR**

-REZUMAT-

COORDONATOR:

PROF. UNIV. DR. P. GH. BÂRLEA

DOCTORAND:

MIHAELA (VĂDUVA) STAN

CONSTANȚA

2009

1. **Scopul** lucrării a fost analiza traducerilor românești din germană în epoca luminilor. Mai precis am vrut să vedem cum au rezolvat problemele de limbă cei care au tradus un anumit tip de texte: lucrări cu caracter practic-aplicativ (cărți, broșuri despre creșterea viermilor de mătase, cultivarea inului etc.) specifice ideologiei Școlii Ardelene. De obicei, traducătorii au în vedere texte beletristice sau științifice, filosofice și altele.

În plus, despre Epoca Iluministă se vorbește de obicei ca despre epoca relatinizării românei, adică despre introducerea masivă a latinismelor culte, a italianismelor etc. Foarte puțini filologi și traductologi s-au ocupat de germanisme.

- În această privință s-a scris relativ mult și despre traduceri din epoca respectivă.
- Despre acest tip de traduceri nu a vorbit aproape nimeni, pentru că se considera că nu prezentau interes lingvistic și științific.
- Or, noi considerăm că ele sunt foarte importante.
 - reflectă un domeniu puțin cunoscut;
 - se adresează unui public foarte larg de beneficiari ai textelor respective;
 - aceasta presupune o altă abordare a selectării termenilor și structurilor gramaticale pentru versiunea românească.
- Textul trebuie să respecte originalul, dar numai ca acuratețe a explicațiilor tehnice.
- Pe de altă parte, nivelul cititorilor era destul de scăzut, astfel încât traducătorul trebuia să aibă grijă ca versiunea să nu fie nici prea pretențioasă (prea științifică, prea literară), nici prea săracă în detalii.
- Uneori autorul era obligat el însuși să caute termeni echivalenți care existau în limba română populară, pentru că broșurile respective se refereau de obicei la ocupații tradiționale românești (*cultura* inului, *cultura* cânepii, creșterea albinelor, creșterea viermilor de mătase, zootehnie, pomicultură și meșteșuguri mici). Dar avea el însuși probleme în terminologia tradițională românească.

2. Materialul de lucru

Am selectat mai întâi un număr relativ mare de texte cu caracter practic-aplicativ. Apoi am constatat că analiza lor din perspectivă traductologică este foarte dificilă. Printre sursele dificultăților am putea aminti acum ca:

- nu este declarată sursa și nici nu poate fi găsită;
- nu este vorba despre o traducere propriu-zisă, ci despre o prelucrare;
- chiar pentru textele românești cu surse germane declarate, nu se găsesc edițiile germane, în general, și ediția după care a lucrat traducătorul respectiv în special.

Așa încât, până la urmă, ne-am redus corpusul de texte la câteva pentru care am reușit să găsim și originalul german și versiunea românească, chiar dacă acesta prezintă alte inconveniente (paternitatea - autorul rămâne necunoscut).

În principiu am dat exemple din *Învățăturile despre sămănarea inului pentru Bohemia, Moravia și Silezia / Unterricht über den Flachsbaum für Böhmen, Mähren und Schlesien*, Liow, 1804, dar ne-am bazat analizele și pe texte scrise de Ioan Molnar Piuriu, Gheorghe Șincai, I. Tomici și alții.

Textul de bază a prezentat și avantajul că a apărut ca text cu juxtă.

3. Metoda de lucru

Am analizat textele selectate din *perspectivă contrastiv-tipologică*. Am ținut cont de metodele de traducere (modalizare, traducere ad literam, traducere după sens, transpoziție, modulație, echivalență) din *perspectiva traductologiei*. Pentru că scopul nostru a fost rezultatul traducerii, am apreciat versiunea românească din punct de vedere al *istoriei limbii române literare și al dialectologiei*. Uneori am folosit metode, instrumente de lucru și terminologie din *pragmatică*, atunci când am ținut cont de *efectul* pe care l-a urmărit traducătorul cu privire la o anumită categorie a cititorilor săi.

4. Structura lucrării

În introducere am încercat să motivăm alegerea temei și să ne clarificăm strategia de lucru. În continuare am considerat necesar să realizăm un capitol despre *Activitatea generală a cărturarilor Școlii ardeleni*, precum și un capitol despre *teoriile moderne și mai pu în moderne asupra traducerilor*. Din aceste două perspective se pot explica multe dintre *particularitățile procesului traducerii textelor* pe care le-am avut în vedere.

Următorul capitol, care constituie esența tezei noastre constă în *Analiza echivalărilor germano-române*.

Criteriul dominant a fost cel gramatical căruia i-am subsumat toate celelalte criterii, în măsura în care ele explică o anumită particularitate morfosintactică.

Utilizând metoda contrastiv-tipologică, am analizat clasele gramaticale, cu toate consecințele sintactice, semantice, stilistice impuse de forma atestată în text.

Din aceeași perspectivă a contrastivității tipologice, ultimul capitol a fost consacrat problemelor traducerii.

Toate acestea dovedesc că limba româna era pregătită să redea idei din domenii ale tehnicii agricole, mai ales că, în cele mai multe cazuri este vorba despre (foste) obiceiuri tradiționale românești.

Acolo unde lexicul moștenit și structurile gramaticale uzuale nu se aflau deja la îndemână, traducătorii respectivi auștiut să intervină în mod echilibrat cu tact, păstrând măsura între caracterul specializat al lucrărilor și accesibilitatea acestora pentru un număr cât mai mare de cititori.

Astfel, asemenea mici lucrări din domeniul tehnic-aplicativ au constituit o verigă importantă în înlănțuirea faptelor de cultură și de limbă din evoluția limbii române literare.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

- *** *Crestomație de lingvistică generală*, ediție îngrijită de Ion Coteanu, Editura Fundației "România de mâine", București, 1998.
- *** *Gramatica limbii române*, ed. 2005.
- *** *Gramatica limbii române*, vol. I-II, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Academiei, 1963.
- ALT, Peter André, *Aufklärung. Lehrbuch Germanistik*, Stuttgart, 3. aktualisierte Auflage 2007.
- ARVINTE, Vasile, *Die deutschen Entlehnungen in den rumänischen Mundarten (nach den Angaben des Rumänischen Sprachatlasses)*, Berlin, Akademie Verlag, 1971;
Raporturi lingvistice româno-germane. Contribuții etimologice, Editura Egal, Bacău, 2002.
- AVĂDANEI, Șt., *Traduceri și traducători, contacte și interferențe culturale*, Simpozion de anglo-americanistică, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1988.
- AVIELÁ, Javier Franco, *Culture Specific Items in Translation*, în: Román Alvarez and Carmen-Africa M. Vidal (Ed.) *Translation, Power, Subversion*, Clevedon: Multilingual Matters, 1996.
- AVRAM, Andrei, *Contribuții etimologice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997.
- AVRAM, Andrei, *Noi contribuții etimologice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.
- AVRAM, Andrei, *Probleme de etimologie*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
- AVRAM, Mioara, *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei, București, 1986.
- BAHNER, Werner, *Aufklärung als europäisches Phänomen. Überblick und Einzeldarstellungen*, Verlag Philipp Reclam jun., Leipzig, 1985.
- BAHNER, Werner, *Renaissance, Barock, Aufklärung. Epochen- und Periodisierungsfragen*, Scriptor Verlag, Berlin, 1976.
- BALLY, V., *Traite de stylistique française*, Berna, 1950.
- BALLY, V., *Linguistique générale et linguistique française*, Berna, 1950.
- BANTAȘ, Andrei, *Analiza textului și traducerile (Text Analysis and Translation)*, în: *Studii și cercetări lingvistice*, 29, No. 3, 1978, p. 341-346.
- BANTAȘ, Andrei, CROITORU Elena, *Didactica Traducerii*, Editura Teora, București, 1998.

- BANTAȘ, Andrei, *Language and Lexicography. Particular Issues of Translations and „All-Round” Culture*, in *Abstract of papers presented at the Second Language International Conference on Teaching Translation and Interpreting. Insights, Aims, Visions*, 4-6 June 1993, Elsinore, Denmark, 1993.
- BANTAȘ, Andrei, *Translation-Oriented Text Analysis (TOTA)*, în: *Revue Romaine de Linguistique. Cahiers de linguistique theorique et appliquee*, 25, No. 2, July-December, 1988.
- BANTAȘ, Andrei, *A Few Hypotheses on Translating Poetry*, în: *Revue Roumaine de linguistique*, 34, No 2/1982, p. 147-171, 1989.
- BASSNETT-MCGUIRE, S., *Translation Studies*, Methuen, London, 1980.
- BANTAȘ, Andrei, *Ancheta Orizon*, în: *Orizont*, nr. 25, 1990.
- BÂRLEA, P. Gh., *Rolul traducerilor din latină în evoluția limbii române literare*, Editura Academiei, București, 2005.
- BÂRLEA, P. Gh.; BÂRLEA, Roxana-Magdalena, *Lexicul românesc de origine franceză*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2000.
- BÂRLEA, P. Gh., *Limba română contemporană*, Editura „Grai și suflet - cultura națională”, București, 2009.
- BÂRLEA, Octavian, *Ex historia romena: Ioannes Bob Episcopus Fogarasiensis (1783-1830)*, Frankfurt am Main, 1948.
- BELL, Roger, *Teoria și Practica Traducerii*, Editura Polirom, Iași, 2000.
- BELL, Roger, *Translation and Translating: Theory and Practice*, Longman, London and New York, 1991.
- BENJAMIN, W., *Illuminations*, trans. H. Zohn, Schocken Books, New York, 1969.
- BENJAMIN, Walter, *Die Aufgabe des Uebersetzers*, Introducere la o traducere din Charles Baudelaire, *Tableaux parisiens*, Heidelberg, 1923.
- BERARIU, P., *Ioan Piuariu-Molnar*, Tipografia Victoria, Cluj, 1937.
- BERCHARDT, Rudolf, *Dante und deutscher Dante*, în: *Süddentschen*, Monatscheften, 1908.
- BERNATH, Mathias, *Habsburgii și începuturile formării națiunii române*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994.

- BIGELOW, J., *Semantics of Thinking, Speaking and Translation*, în: Guenther, F and Guenther-Reutler, M. (eds.), *Meaning and Translation. Philosophical and Linguistic Approaches*, New York University Press, New York, 1978.
- BLAGA, Lucian, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*. Ediție îngrijită de George Ivașcu, Editura Științifică, București, 1966.
- BLANKE, Horst Walter, FLEISCHER, Dirk, *Aufklärung und Historik. Aufsätze zur Entwicklung der Geschichtswissenschaft, Kirchengeschichte und Geschichtstheorie in der deutschen Aufklärung*. Mit Beilagen, Waltrop, Spenner, 1991.
- BÖDEKER, Hans Erich; IGGERS, Georg G.; KNUDSEN, Jonathan B.; REILL, Peter H., *Aufklärung und Geschichte. Studien zur deutschen Geschichtswissenschaft im 18 Jahrhundert*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1986.
- BOGDAN-DUICĂ, G., *Petru Maior*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973.
- BOLOGA, V., *Terminologia medicală românească a doctorului Ioan Molnar-Piuariu*, în: *Dacoromania*, IV, 1924-1926, partea I.
- BRAUN, O., RAAB, H., *Beiträge zur Theorie der Uebersetzung*, Berlin, 1959.
- BRISLIN, R., *Translation: Application and Research*, Gardner Press, Inc., New York, 1976.
- BRONDAL, V., *Le français langue abstraite*, Copenhaga, 1936.
- BUBER, Martin, *Zu einer neun Verdeutschung der Schrift*, supliment la Martin Buber și Franz Rosenzweig, *Die Fünf Bücher der Weisung*, Köln, 1954.
- BUDAI-DELEANU, Ion, cf. P. V. Haneș, *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, ediția a II-a, București, 1926.
- BULGĂR, GH., *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români*, 1966.
- CANELLA, C., *Vocabular de câteva vorbe sinonime*. Întâia ediție. București, Tip. Națională, 1867.
- CARDAȘ, Gh., *Gheorghe Șincai*, în: *Universul literar*, XLIII, 1926.
- CASSIRER, Ernst, *The Philosophy of the Enlightenment*, Princeton University Press, Princeton, 1992.
- CATFORD, J. C., *A Linguistic Theory of Translation*, London/Oxford: Oxford University Press, 1965.
- CĂLINESCU, George, *Istoria literaturii romane de la origini pînă în prezent*, Fundația regală pentru Literatură și Artă, București, 1941.

- CĂLINESCU, George, *Opere*, vol. I-XVII, Editura pentru Literatură, București, 1965.
- CĂLUGĂRIȚĂ, Aurelia; DANCIU, Cornelia, *Gramatica limbii germane*, ediția a II-a revizuită, Editura Corint, București, 2008.
- CÂMPEANU, Remus, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.
- CERVONI, Jean, *La préposition. Etude sémantique et pragmatique*, Paris & Lovain-la-Neuve: Editions Duculot, 1991.
- CHAUNU, Pierre, *Civilizația Europei în secolul luminilor*, Editura Meridiene, București, 1986.
- CHAUNU, Pierre, *La civilisation de l'Europe des Lumières*, Arthaud, Paris, 1971.
- CHINDRIȘ, Ioan, *Istoricul Gheorghe Șincai*, în: *Astra blăjeană*, IX, 2004, nr. 1 (30).
- CHINDRIȘ, Ioan, *Pedagogia rurală a lui Petru Maior*, în vol. *Transilvanica*, Cluj-Napoca, 2003.
- CHINDRIȘ, Ioan, *Petru Maior și epoca sa*, în: *Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*, XXVII, 1985-1986.
- CHINDRIȘ, Ioan, *Petru Maior și epoca sa*, în vol. *Naționalismul modern*, Cluj-Napoca, 1996.
- CHINDRIȘ, Ioan, *Petru Maior. Care e portretul său real?*, în: *Manuscriptum*, XX, 1989, nr.2.
- CHINDRIȘ, Ioan, *Poezia lui Gheorghe Șincai*, în vol. *Cultură și societate în contextul Școlii Ardelene*, Cluj-Napoca, 2001.
- CHINDRIȘ, Ioan, *Puterea tradiției sau Protopapadichia lui Petru Maior*, în vol. *Cultură și societate în contextul Școlii Ardelene*, Cluj-Napoca, 2001.
- CHINDRIȘ, Ioan, *Sigiliile lui Petru Maior*, în vol. *Transilvanica*, Cluj-Napoca, 2003.
- CHINDRIȘ, Ioan, *Un caz iluminist: Petru Maior*, în vol. *Transilvanica*, Cluj-Napoca, 2003.
- CHIȚORAN, Dumitru, *Ipoteza contrastivă în însușirea limbii*, „Învățarea limbii”, București, 1973.
- CHOMSKY, Noam, *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge Massachusetts: Mit Press, 1965.
- CLEMENS, A., *Walachische Sprachlehre. Nebst einem walachische-deutschen und deutsch-walachischen Handwörterbuch*, Hermannstadt, 1836.
- COPCEAG, Dumitru, *Tipologia limbilor romanice*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1998.
- COTEANU, Ion, *Elemente de lingvistică structurală*, Editura Științifică, București, 1967.
- COTEANU, Ion, *Stilistica funcțională a limbii române*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973; *Structura și evoluția limbii române. (De la origini pînă la 1860)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981.

- CRĂINICEANU, Gh., *Literatura medicală românească*, București, 1917.
- CRIBADO DE VAL, Manuel, *Fisonomia del idioma español. Sus características comparadas con las del frances, italiano, portugués, inglés y alemán*, Edición Gredos, Madrid, 1962.
- CRIHANĂ, M., *Școala Ardeleană*, Editura Porto-Franco, Galați, 1998.
- CRISAFULLI, E., *Culture and Text: Equivalence Revisited*, în: *Studies in Traductology*, ed. by C. Dollerup, H. Gottlieb and V.H. Pedersen, Museum Tusulanum Press, University of Copenhagen, 1993.
- CRISTEA, Teodora, *Éléments de grammaire contrastive. Domaine français-roumain*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977.
- CROITORU, Elena, *Interpretation and Translation*, Editura Porto-Franco, Galați, 1996.
- D'APRILE, Iwan-Michelangelo; SIEBERS Winfried, *Das 18. Jahrhundert. Zeitalter der Aufklärung*, Akademie Verlag, Berlin, 2008, (Akademie Studienbücher - Literaturwissenschaft).
- DAVID, Nicolae, *Școala Ardeleană*, Editura Cartea Românească, București, 1949.
- DELABASTITA, Dirk, *A False Opposition in Translation Studies; Theoretical versus / and Historical Approaches*, în: *TARGET, International Journal of Translation Studies*, G. Toury and J. Lambert eds., John Benjamins Publishing Company, Amsterdam-Philadelphia, 1991.
- DELISLE, J., *Translation: An Interpretive Approach*, P. Logan and M. Creery (eds.), University of Ottawa Press, Ottawa and London, 1988.
- DENSUSIANU, Ovid, *Literatura română modernă*, ediția a IV-a, „Cugetarea”, București, 1943.
- DENSUSIANU, Ovid, *Literatura română modernă*, vol. I, Editura Librăriei ALCALAY & Co., București, 1920.
- DIJK, T., *Text and Context*, Longman, London, 1977.
- DOMINTE, C., *Exprimarea relațiilor spațiale și temporale prin prepoziții în limba română*, în: *Sistemele limbii*, Editura Academiei, București, 1970.
- DOWNING L., apud SALAGER Fr, *Syntax and Semantics of Compound Nominal Phrases in Medical English Literature*, in ESP, 1985.
- DUICU, Serafim, *Pe urmele lui Gheorghe Șincai*, Editura Sport-Turism, București, 1983.
- DUICU, Serafim, *Pe urmele lui Samuil Micu-Clain*, Editura Sport-Turism, București, 1986.

- DUMISTRĂCEL, Stelian, *Expresii românești. Biografii-motivații*, Institutul European, Iași, 1997.
- DUMISTRĂCEL, Stelian, *Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
- DUMITRIU, Rodica, *Theories and Practice of Translation*, Institutul European, Iași, 2002.
- DUMITRIU-SNAGOV, Ioan, *Românii în arhivele Romei (secolul XVIII)*, Editura Cartea Românească, București, 1973.
- DUȚU, Alexandru, *Traducere și remodelare în cultura română din perioada luminilor*, în: *Probleme de literatură comparată și sociologie literară*, Editura Academiei, București, 1970.
- FLONTA, Mircea, *Traducere și comunicare interculturală Cărări înguste și dileme ale traducerii filosofice*, în: *Conferințele Academiei Române, Ciclul Limba română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor*, Editura Academiei Române, București, 1997.
- FRĂȚILĂ, Vasile, *Etimologii. Istoria unor cuvinte*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
- FRIEDRICH, H., *Zu Frage der Uebersetzungskunst*, Heidelberg, 1965.
- FROMAIGÉAT, E., *Die Technik der praktischen Uebersetzung*, Zürich, 1955.
- FUGARIU, Florea, *Școala Ardeleană*, vol. I-III, Editura Albatros, București, 1970.
- GAY, Peter, *The Enlightenment. An Interpretation. II. The Science of Freedom*, Alfred A. Knopf, New York, 1969.
- GENTILE, G., *Il dritto e èl torto delle traduzioni*, în: *Revista di cultura*, I, 1920.
- GENTZLER, Edwin, *Contemporary Translation Theories*, Routledge, London and New York, 1993.
- GEORGESCU, Vlad, *Ideile politice si iluminismul în Principatele Române. 1750-1831*, Editura Academiei, București, 1972.
- GHEORGHIU, Mircea, *Probleme de tipologie contrastivă a limbilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
- GHEȚIE, I., *Opera lingvistică a lui I. Budai-Deleanu*, București, 1966.
- GHEȚIE, Ion, *Opera lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu*, Editura Academiei R. S. R., București, 1966.
- GHIȘE, Dumitru; TEODOR Pompiliu, *Fragmentarium iluminist*, Editura Dacia, Cluj, 1972.

- GRAUR, Al., *Despre traduceri*, în: *România Literară*, nr. 47, 1980.
- GRAUR, Alexandru, *Etimologii românești*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1963; *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, Editura Academiei R.P.R., București, 1963.
- GRĂMADĂ, L., *Istoria lui Millot în tălmăcirea lui Ioan Piuaru-Molnar*, în: *Studia*, 1960, seria IV, fasc. 2.
- GUILLUME, Gustave, *Language et science du langage*, Québec-Paris: Presses de l'Université Laval et A. Guizet, 1964.
- GÜTTINGER, Fritz, *Zielsprache, Theorie und Technik des Uebersetzens*, Zürich, 1963.
- GUSDORF, Georges, *L'avènement des sciences humaines au siècle des Lumières*, Payot, Paris, 1973.
- GUSDORF, Georges, *Les principes de la pensée au siècle des lumières*, Payot, Paris, 1971.
- GUȚU-ROMALO, Valeria, *Diachonie et synchronie*, ACIL, X, I, 1969.
- HANEȘ, P. V., *Dezvoltarea limbii române literare în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, ediția a II-a, București, 1926.
- HARTMAN, Peter, *Zur Typologie des Indogermanischen*, Heidelberg, 1956.
- HATIM, B.; MASON, I., *Discourse and the Translator*, Longman, London and New York, 1992.
- HAZARD, Paul, *Criza conștiinței europene (1680-1715)*. Traducere Sanda Sora. Prefața Romul Munteanu, Editura Univers, București, 1973.
- HAZARD, Paul, *La crise de la conscience européenne (1680-1715)*, Editions Fayard, Paris, 1989.
- HELBIG, Gerhard; BUSCHA, Joachim, *Übungs - Grammatik Deutsch*, Langenscheidt, Berlin, Munchen, Wien, Zurich, New York, 2000.
- HERMANN, Paul, *Deutsche Grammatik*. Band I-IV, 4 Auflage, Halle (Saale), 1956-1957.
- HEWSON, L.; MARTIN, J., *Redefining Translation. The Variational Approach*, Routledge, London and New York, 1991.
- HOLMES, J.S., *The Nature of Translation*, The Hague, 1970.
- HÓLVÉNYI, György, *Katholische Aufklärung und Jansenismus in Ungarn*, în vol. *Katholische Aufklärung und Josephinismus*. Hrsg. im Auftrag der Wiener Katholischen Akademie von Elisabeth Kovács, München, R. Oldenbourg Verlag, 1979.
- HUMBALDT, W., *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaus*, Darmstadt, 1949.

- IARCU, D., *Catalogul general de cărțile române*, București, 1873.
- IONAȘCU, Romulus, *Gramaticii români. Tractat istoric despre evoluțiunea studiului gramaticii limbei române de la 1757 până astăzi*, Iași, 1914.
- IONESCU, Emil, *Manual de lingvistică generală*, ediția a II-a revizuită, Editura All, București, 1993.
- IONESCU, Enache, *Gheorghe Șincai*, Editura „Neamul românesc”, Vălenii de Munte, 1912.
- IONESCU, Gelu, *Orizontul Traducerii*, Editura Univers, București, 1981.
- IORDAN, Iorgu, *Limba română contemporană*, București, 1956.
- IORGA, N., *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol.I-II, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969.
- IORGOVICI, P., *Observații de limba rumânească*, Buda, 1799.
- IZSÁK, S., *Adevărata figură a lui I. Molnar-Piuariu*, în: *Studii și cercetări științifice*, Cluj, I, 1950, fasc. 2.
- JAKOBSEN, A. L., *Translation As Textual (Re)production*, în: *Studies In Translatology*, Museum Tusculanum Press, University of Copenhagen, 1993.
- JAKOBSON, Roman, *On Linguistic Aspects of Translation*, în: *Rainer Schulte and John Biguenet (eds.). An Antology of Essays from Dryden to Derrida*, The University of Chicago Press, Chicago/London, 1992.
- JAKOBSON, Roman, *Closing statement; linguistics and poetics*, în: Sebeok, T.A. (Ed.), 1960.
- JAKOBSON, Roman, *On Translation*, Mass: Harvard University Press, Cambridge, 1959.
- JINGA, V., *Gândirea economică românească în sec. XIX*, Cluj, 1938.
- JOURDAIN, Ch., *Logique de Port-Royal*, Paris, 1868.
- KAISER, Gerhard, *Aufklärung, Empfindsamkeit, Sturm und Drang. Geschichte der deutschen Literatur*, UTB Stuttgart, 6. erw. Aufl. 1996.
- KANN, Robert A., *A Story in Austrian Intelectual History. From Late Baroque to Romanticism*, Frederick A. Praeger, New York, 1960.
- KLOEPFER, Rolf, *Die Theorie der literarischen Uebersetzung. Romanisch-deutscher Sprachbereich*, München, 1967.
- KLUETING, Harm, *Der Josephinismus. Ausgewählte Quellen zur Geschichte der theresianisch-josephinischen Reformen*, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1995.
- KOHN, I., *Traducerea pro-și contra*, în: *Orizont*, Nr. 25 (639), 1980.

- KOHN, I., *Virtuțile compensatorii ale limbii române în traducere*, Editura Facla, Timișoara, 1983.
- KUSSMAUL, Paul, *Training the Translator*, John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia, 1995.
- LADMIRAL, Jean-René, *Traductologiques* (Translatology), în: *Le Français dans le monde, Retour A La Traduction*, Septembre, 1987.
- LEBAS, Franck, *The Theoretical Status of Prepositions: the Case of the Prospective Use* în: *Prepositions in their Syntactic, Semantic and Programatic Context*, John Benjamins Publishing Company, 2002.
- LEROY, Gh., *Les grands courants de la linguistique moderne*, Bruxelles-Paris, 1963.
- LEVINSON, S., *Pragmatics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991.
- LEVIȚCHI, Leon, *Îndrumar pentru traducătorii din limba engleză în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975.
- LEVIȚCHI, Leon, *Manualul traducătorului de limba engleză*, Editura Teora, București, 1993.
- LEVIȚCHI, Leon, *Rolul traducerii în predarea limbilor străine*, în: *Buletinul Universității din Galați*, fasc. I, Științe sociale și umaniste, anul V, 1986.
- LEVIȚCHI, Leon, *Traduceri și traducători, contacte și interferențe culturale*, Simpozionul de anglo-americanistică, Iași, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 1988.
- LEVÝ, Jiří, *Die literarische Uebersetzung. Theorie einer Kunstgattung*, Frankfurt am Mein, 1969.
- LUDWIG, Fulda, *Die Kunst des Uebersetzens* în: *Aus des Werkstatt*, Stuttgart, 1904.
- LUNGU, Ion, *Școala Ardeleană*, Editura Minerva, București, 1978.
- LUPAȘ, Ioan, *Contribuții la istoria românilor ardeleni. 1780-1792*, în: *Cronicari și istorici români din Transilvania*, vol. I-II, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1926.
- MAAß, Ferdinand, *Der Josephinismus. Quellen zu seiner Geschichte in Österreich 1760-1790*, Wien, München, Verlag Herold, Band I-III, 1951-1956.
- MACREA, D., *Lingviști și filologi români*, București, 1959.
- MALBLANC, A., *Stylistique comparée du français et de l'allemand*, Paris, 1966.
- MALMJOER, K., *Stylistics In Translation Teaching*, în: *Abstracts of papers presented at the Second Language International Conference on Teaching Translation and Interpreting*, Elsimore, Denmark, 1993.

- MALONE, J.L., *The Science of Linguistics in the Art of Translation: some tools from linguistics for the analysis and practice of translation*, Albany, State University of New York, 1988.
- MARCUS, S., *Lingvistica matematică*, București, 1960.
- MARINO, A., *Ilumiști români și problema „cultivării” limbii*, în: *Limba Română*, 1964, 13, nr. 5-6.
- MARROW, K.; JOHNSON, K., *Communicate*, Cambridge University Press, 1979.
- MOIGNET, G., *Systématique de la langue française*, Klincksieck, Paris, 1981.
- MOUNIN, G., *Les problèmes théoriques de la traduction*, Gallimard, Paris, 1963.
- MUNTEANU, R., *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1962.
- MUNTEANU, R., *Particularitățile iluminismului românesc*, în: *Gazeta literară*, 1963.
- MUNTEANU, Romul, *Studiu introductiv la Școala Ardeleană*, vol. I. Ediție îngrijită de Florea Fugariu, Editura Albatros, București, 1970.
- NEUBERT, A., *Text and Translation*, *Übersetzungswissenschaftliche Beiträge*, 8, Leipzig, 1985.
- NEUBERT, A., *Translatorische Relativität*, în: M. Snell-Hornby (ed.), *Übersetzungswissenschaft-eine Neuorientierung: Zur Integrierung von Theorie und Praxis*, Tübingen: Franke Verlag, 1986.
- NEWMARK, P. P., *A Textbook of Translation*, Prentice Hall, London, 1988.
- NEWMARK, Peter, *About Translation*, Multilingual Matters Ltd, Great Britain, 1991.
- NEWMARK, Peter, *Approaches to Translation*, Pergamon Press, Oxford, 1981.
- NEWSER, W.; SLANEA-CAZACU, Tatiana, *A contribution to contrastive linguistics*, RRL XV, 1970.
- NICOLAE, Octavian, *Gramatica contrastivă a limbii germane*, Editura Polirom, Iași, 2000.
- NICOLESCU, Aurel, *Școala ardeleană și limba română*, Editura Științifică, București, 1971.
- NICOLESCU, Andrian, *Pragmatics. The Theory and Practice of ESP*, TUB, București, 1982.
- NIDA, Eugene A., *A Framework For Analysis and Evaluation of Theories of Translation*, în: R. Brislin (ed.), *Translation: Application and Research*, Gardner Press, Inc., New York, 1976.
- NIDA, Eugene A.; TABER Charles, *The Theory and Practice of Translation*, Brill, Leyden, 1974.
- NIDA, Eugene A., *Toward a Science of Translating*, Leiden: E. J. Brill, 1964.

- NIDA, Eugene A., *Translating Meaning*, English Language Institute, San Dimas, California, 1982.
- NIDA, Eugene A., *Translation: „Possible and Impossible”*, în: Marilum Gaddis Rose (Ed.) *Translation Horizons: Beyond the Boundaries of Translation Spectrum, Translation Perspectives IX*, Binghamton: Center for Research in Translation, State University of New York at Binghamton, 1996.
- O'BRIEN, Charles H., *Jansenists and Josephinism. “Nouvelles Ecclésiastiques” and Reform of the Church in late Eighteenth Century Austria*, în: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchiv*, Wien, 32, 1979.
- ORTEGA Y GASSET, J., *Miseria y esplendor de las traducciones*, Madrid, 1942.
- PALL, Francisc, *Inochentie Micu Klein. Exilul la Roma. 1745-1768*. Prefață de Pompiliu Teodor. Ediție îngrijită și indice de Ládislau Gyémánt, vol. II/1-2, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1997.
- PAMMER, Michael, *Glaubensabfall und wahre Andacht. Barockreligiosität, Reformkatholizismus und Laizismus in Oberösterreich (1700-1820)*, R. Oldenbourg Verlag, Wien, Verlag für Geschichte und Politik, München, 1994.
- PAPADIMA, Ovidiu, *Ipostaze ale iluminismului românesc, momente și sinteze*, Editura Minerva, București, 1975.
- PERVAIN, Iosif, *Studii de literatură română*, Editura Dacia, Cluj, 1971.
- PETCU, S., *Limba lui I. Molnar-Piuariu în „Economia stupilor” (1785)*, SUB Philologia. X, 1965, fasc. 1.
- PHILBRICK, F.A., *Interpretation*, în: Anderson W. and Stageberg N. (eds.), *Introductory Readings on Language*, Holt, Reinhart and Winston Inc., USA, 1965.
- PIRU, Al., *Literatura română premodernă*, Editura pentru Literatură, București, 1964.
- PÎCLIȘANU, Z., *Cenzura cronicii lui Gheorghe Șincai*, în: *Revista arhivelor*, I, București, 1924.
- PLONGERON, Bernard, *Was ist katholische Aufklärung?*, în vol. *Katholische Aufklärung und Josephinismus, Eadem, Recherches sur l'Aufklärung catholique en Europe occidentale (1770-1830)*, în: *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, XVI, 1969.
- POLIZU, G. A., *Vocabular româno-german*, compus și întocmit cu privire la trebuințele vieții practice de..., de G. Bariț, Brașov, 1857.
- POPA, Dionis, *Gheorghe Șincai*, Blaj, 1944.

- POPA, Mircea, *Ioan Molnar Piuariu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.
- POP-CORNIȘ, Marcel, *Traducerile, funcția epistemologică a unei culturi*, în: *Orizont*, XIV, Nr. 3; 25 (639), 1980.
- POPOVICI, Dumitru, *Literatura română în epoca luminilor*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972.
- POPOVICI, Dumitru, *La littérature romaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945.
- POPOVICI, Dumitru, *Studii literare*, vol. I, Editura Dacia, Cluj, 1972.
- PRODAN, David, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, Editura Enciclopedică, București, 1998.
- PROTASE, Maria, *Petru Maior, un ctitor de conștiințe*, Editura Minerva, București, 1973.
- PROTOPOPESCU, L., *Contribuții la istoria operei lexicografice a lui Budai-Deleanu (1784-1820)*, în: *Cercetări de lingvistică*, VI, 1961, nr. 2.
- PUȘCARIU, S., *Economia din 1806 – de Șincai*, în: *Dacoromânia*, anul I, Cluj, 1921.
- PUȘCARIU, S., *Părerile lui Petru Maior despre limba română*, în: *Anuarul Institutului de istorie națională*, Cluj, I, (1921-1922).
- PUȘCARIU, Sextil, *Limba română. V. Privire generală*, Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1940.
- QUINET, E., *Les Roumains*, în: *Oeuvres complètes de Edgar Quinet*, Paris, 1857.
- RADU, Iacob, *Doi luceferi rătăcitori – Gheorghe Șincai și Samoil Micu Clein*, Cultura Națională, București, 1924.
- REINALTER, Helmut, *Reformkatholizismus oder Staatskirchentum Zur Bewertung des Josephinismus in der neueren Literatur*, în: *Römische Historische Mitteilungen*, 18, 1976.
- RICOEUR, Paul, *Despre traducere*, Editura Polirom, București, 2005.
- RICOEUR, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, traducere de V. Tonoiu, Editura Humanitas.
- RIEDEL, M., *Comprehensiune și explicare*, traducere de A. Marga, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989.
- ROBINSON, R.H., *General Linguistics*, Longman, London, 1968.
- ROSETTI, Al., *Limba română în secolele al XIII-lea – al XVI-lea*, Editura Academiei, 1956.
- ROSETTI, Al., *Istoria limbii române. De la origini pînă la începutul secolului al XVII-lea*. Ediție definitivă, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- ROSETTI, Al.; CAZACU, B.; ONU, Liviu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, Editura Minerva, București, 1971.

- ROȘCA, F. L., *Petru Maior*, București, 1971.
- RUSSO A., *Cugetări*, partea I, VIII, E.S.P.L.A., București, 1957.
- SALA, Marius; VINTILĂ-RĂDULESCU Ioana, *Limbile lumii. Mică enciclopedie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
- SAUMJAN, S. K., *Principles of Structural Linguistics*, Haga-Paris, 1971.
- SAVIN, Em.; ABAGER, B.; ROMAN A., *Gramatica practică a limbii germane*, Editura Științifică, București, 1968.
- SAVORY, Theodore, *The Art of Translation*, London, 1957.
- SĂDEANU, Florența, *Metode contrastive ale pronumelui relativ din spaniolă în română*, SCL, XIV, 1973.
- SCHADEWALDT, Wolfgang, *Das Problem des Uebersetzens*, în: *Die Antike* III, 1927.
- SCHLEIERMACHER, Friedrich, *Ueber die verschiedenen Methoden des Uebersetzens*, reluat în Hans Joachim Störig (ed.), *Das Problem des Uebersetzens*, Darmstadt, 1969.
- SECHE, Mircea, *Schiță de istorie a lexicografiei românești*, vol. I-II, Editura Științifică, București, 1966-1969.
- SELINKER, L., *Interlanguage*, in J. Richards (ed.), *Error Analysis*, Longman Group Ltd, London, 1980.
- SENGER, Anneliese, *Deutsche Uebersetzungstheorie im 18. Jahrhundert 1734-1746*, Bonn, 1971.
- SLANEA-CAZACU, Tatiana, *Corpusuri de achiziție, corpusuri aberante și sisteme ierarhice de erori în diverse situații contrastive*, SCL, XXIV, 1973.
- SNELL-HORNBY, M., *Translation Studies: An Integrated Approach*, John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia, 1988.
- STAN, Camelia, *Categoria cazului*, Editura Universității, București, 2005.
- STATI, Sorin, *Teorie și metodă în sintaxă*, București, 1967.
- STEINER, G., *După Babel: Aspecte ale limbii și traducerii*, Editura Univers, București, 1983.
- STEINER, G., *After Babel: Aspects of Language and Translation*, Oxford University Press, Oxford, 1975.
- STEINER, G., *On Difficulty and Other Essays*, Oxford University Press, Oxford, 1978.
- STÖRIG, H. J., *Das Problem des Uebersetzens*, Darmstadt, 1969.

- ȘĂINEANU, Lazăr, *Incercare asupra semasiologiei limbei romane*. Studii istorice despre tranzițiunea sensurilor. Cu o alocuțiune prefațată de B. P. Hasdeu. Tipografia Academiei Române, București, 1887.
- ȘINCAI, Gheorghe, *Opere. Hronica romanilor*. Ediție îngrijită și studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefață și note de Manole Neagoe, Editura pentru Literatură, vol. I–III, București, 1967–1969.
- ȘTEFĂNESCU, Adriana, *Conectori gramaticali*, Editura Universității, București, 2007.
- TEODOR, Pompiliu, *Interferențe iluministe europene*, Editura Dacia, Cluj-Napoca 1984.
- TEODOR, Pompiliu, *Sub semnul luminilor: Samuil Micu*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2000.
- TOMUȘ, Mircea, *Gheorghe Șincai. Viața și opera*, Editura Minerva, București, 1987.
- TOURY, G., *In Search of a Theory of Translation*, The Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv Univ., Tel Aviv, 1980.
- TYTLER, A., *Essay on the Principles of Translation*, Deut, London, 1971.
- ULRICH von WILAMOWITZ-MOELLENDORFF, *Was ist Uebersetzen?* în: *Reden und Vortrage*, Berlin, 1925.
- URSU, N. A., *Modelul gramaticii lui Samuil Micu și Gh. Șincai*, în: *Limba Română*, 1971, 20, nr. 3.
- URSU, N. A., *Formarea terminologiei științifice românești*, Editura Științifică, București, 1962.
- URSU, N. A.; URSU, Despina, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760-1860)*, Editura Cronica, I-II, Iași, 2004-2006.
- VALJAVEC, Fritz, *Der Josephinismus. Zur geistigen Entwicklung Österreichs im 18. und 19. Jahrhundert*, Brünn, München, Wien, Rudolf M. Rohrer Verlag, 1944.
- VALJAVEC, Fritz, *Geschichte der deutschen Kulturbeziehungen zu Südosteuropa. III. Aufklärung und Absolutismus*, München, 1958.
- VÂRTOSU, E., *Paleografia româno-chirilică*, București, 1968.
- VENTURI, Franco, *Europe des Lumières. Recherches sur le XVIII-ème siècle*, Mouton, Paris, 1971.
- VERESS, A., *Bibliografia româno-ungară*, Editura Cartea Românească, București, 1931.
- VERMEER, H., *Skopos and Commission in Translational Activit*, în: L. Venuti, *The Translation Studies Reader*, Routledge, London, 1989.

- VINAY, J. P.; DARBELNET, J., *Stlistique comparée du français et de l'anglais; méthode de traduction*, Didier, Paris, 1976.
- VINTILĂ-RĂDULESCU, Ioana, *Terminologia și problemele ei actuale*, în: Conferințele Academiei Române, Ciclul *Limba română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor*, Editura Academiei Române, București, 1999.
- VRABIE, Emil, *Etimologii românești și străine*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.
- WEISSEL, O., *Dolmetsch und Uebersetzer*, Geneva, 1945.
- WENDT, Richard F., *Die türkischen Elemente im Rumänischen*, Akademie- Verlag, Berlin, 1960.
- WILLS, W., *The Science of Translation*, Narr, Tübingen, 1982.
- WINTER, Eduard, *Der Josefinismus. Die Geschichte des österreichischen Reformkatholizismus. 1740-1848*, Rütten & Loening, Berlin, 1962.
- WINTER, Eduard, *Frühaufklärung. Der Kampf gegen den Konfessionalismus im Mittel- und Osteuropa und die deutschslavische Begegnung*, Berlin, 1966.
- WINTER, Eduard, *Frühliberalismus in der Donaumonarchie. Religiöse, nationale und wissenschaftliche Strömungen von 1790-1868*, Berlin, 1968.
- WIRL, J., *Grundsätzliches zur Problematik des Dolmetschens und des Uebersetzens*, Viena, 1958.
- WOLFSKHEL, Karl, *Vom Sinn und Rand des Uebersetzens*, în: *Bild und Gesetz*, Bern, Zürich, 1930.
- ZOLTÁN, I. Tóth, *Primul secol al naționalismului românesc ardelean 1697-1792*. Traducere din limba maghiară de Maria Someșan, Editura Pythagora, București, 2001.